

Drentse schultezegels 1595-1811

1. Dingspel Oostermoer

Redmer Alma

Inleiding

Eén van de belangrijkste bronnen voor de Drentse heraldiek wordt gevormd door de zegels. Het wekt geen verbazing dat de meeste Drentse zegels bewaard zijn gebleven in het Drents Archief. Omdat akten doorgaans verleden werden voor de schulten, bestaat het grootste deel van de zegelcollectie van het Drents Archief uit schultezegels. Omdat vorig jaar deze verzameling toegankelijk is gemaakt door middel van een alfabetische lijst van zegelaars, is het nu eindelijk mogelijk om systematisch alle schultezegels te publiceren. In het kader van dit voornemen verschijnen in dit jaarboek de zegels van het dingspel Oostermoer.

Een ander neveneffect van de toegankelijkmaking van de zegels is dat nu het zegelgebruik aan een nader onderzoek onderworpen kan worden. Ten aanzien van de schulten leverde dit een interessante constatering op. Dikwijls werd als schulte een minderjarige aangesteld of iemand anders die het ambt niet in de praktijk kon waarnemen, en in die gevallen trad als plaatsvervanger de zogenaamde verwalterschulte op. Deze verwalterschulte nu zegelde meestal niet met een eigen zegel, maar met het zegel van de schulte. Als contrazegel, een kleinere zegelafdruk op de achterzijde van het zegel, gebruikte hij soms wel zijn persoonlijke wapen. Een voorbeeld hiervan vinden we hieronder bij de verwalterschulte Derk Pothoff, die het zegel met het wapen en randschrift van de schulte Nijsingh gebruikte, maar als contrazegel zijn eigen wapen voerde. Andere verwalterschulten zegelden ook aan de voorzijde met hun eigen zegel of gebruikten ook als contrazegel een zegel van de schulte. Het is dus zaak om goed op te letten bij de interpretatie van de wapens.

Van niet alle schulten is in het Drents Archief een afdruk bewaard gebleven. Gelukkig beschikt het Rijksarchief in Groningen over een collectie zegelfoto's, terwijl de heer A. Beuse behulpzaam was bij het opsporen van moeilijk vindbare zegels in de verzamelingen van het Gemeentearchief, waarvoor dank.

Zoveel mogelijk hebben we geprobeerd om aanhangende waszegels te vinden – die bieden doorgaans de meeste informatie – en indien aanwezig werd ook het contrazegel opgenomen. Afgebeeld is steeds het best bewaarde exemplaar, terwijl in een aantal gevallen een digitale bewerking van twee elkaar aanvullende fragmenten van verschillende zegels zijn vervaardigd. Alleen in die gevallen dat geen waszegel aangetroffen werd, is een opgedrukt lakzegel beschreven en afgebeeld om teveel verdubbeling van het aantal zegels te vermijden. Helemaal consequent is dat eigenlijk niet: veelal gebruikte men hetzelfde stempel waarmee een contrazegel werd vervaardigd, om correspondentie mee te verzegelen.

Van iedere (verwalter)schulte worden alleen de naam en de periode waarin hij als zodanig functioneert, vermeld. Voor verdere gegevens verwijzen we naar het overzicht in J.A.R. Kijmmell, 'Iets over het schultambt in Drenthe en de schulten van 1600-1795', *Nieuwe Drentsche volksalmanak* (1902) 129-198, aldaar 187-192.

Schultambt Anloo, Gieten en Zuidlaren

1. Roelof Wolters, schulte 1595-1599.

1a. Zegel: R.A.G., F.A. Gruys, inv.nr. 253, 1598.

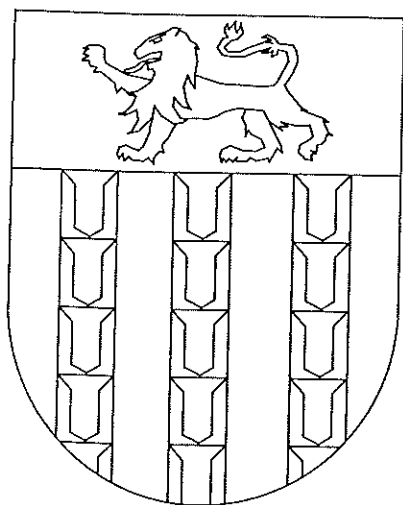
Wapen, voor zover herkenbaar: een schildhoofd, beladen met een gaande leeuw.

Helmtaken: een uitkomende leeuw.

1b. Contrazegel: ibidem.

Wapen: drie palen van vair en een schildhoofd beladen met een gaande leeuw. Het schild boven vergezeld van de letters R en W.

- 1c. Tekening van het wapen van Roelof Wolters, zoals dat uit het zegel blijkt. Opvallend is dat dit wapen ook gevonden wordt op de grafzerk van Emmerik van Rossum, schulte te Rolde, overl. 1680.¹⁾ De drie palen van vair met schildhoofd, het zogenaamde Châtillon-wapen, wordt overigens voornamelijk gevonden bij verschillende families in de Betuwe.²⁾

2. Elle van Feerwerd, schulte 1600-1606.

- 2a. Zegel: Dr.A., Huisarchief Mensinge, inv.nr. 1326*, 10 dec. 1604.

Wapen: gedeeld: I een halve adelaar uitgaande van de deellijn; II boven een omgekeerde wassenaar, beneden een zespuntige ster.

Helmteken: een zespuntige ster.

- 2b. Contrazegel: Dr.A., Familiearchief Van Heiden Reinestein, inv.nr. 120, 14 okt. 1604.

Wapen en helmteken als voren. Het helmteken aan weerszijden vergezeld van de letters E en K (= Elle Koeps).

3. Johan Laurens, schulte 1606-1624.

3a. Zegel: Dr.A., Huisarchief Mensinge, inv.nr. 1326, 4 dec. 1607.

Wapen: een gekroonde slang.

Helmteken: een uitkomende gekroonde slang.

3b. Contrazegel: ibidem, inv.nr. 1462, 1 juni 1613.

Wapen als voren. Het schild boven vergezeld van de letters I en L.

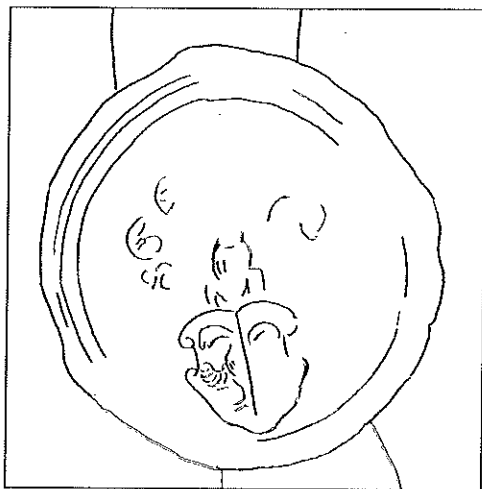
4. Michiel Ellents, schulte 1624-1628.

4a. Zegel: G.A.G., Reg. Feith 1626, nr. 4, 15 okt. 1626.

Wapen: gedeeld: I een halve adelaar uitgaande van de deellijn; II boven een omgekeerde wassenaar, [beneden een zespuntige ster].

Helmteken: een zespuntige ster.

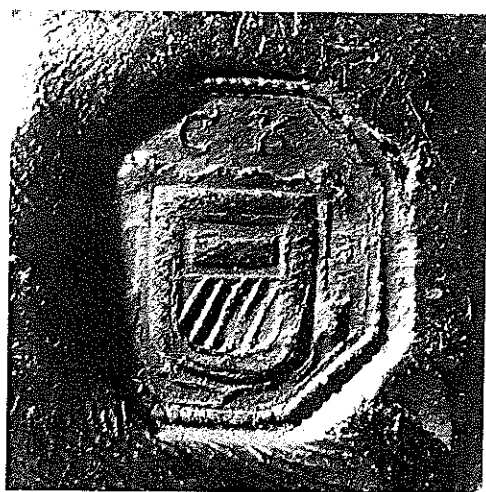
- 4b. Tekening van het zegel, voor zover zichtbaar. Hoewel de afdruk van het zegel bijna onherkenbaar is, kunnen we uit hetgeen wel te onderscheiden is nog wel een conclusie trekken: Michiel Ellents voert, net als zijn vader Elle van Feerwerd (Anloo 3), het oude wapen Ellents. Later voerde de familie een wassenaar met drie klaverbladen (zie hieronder bij Conraet Ellents, Anloo 10).

5. Conraedt Kiste, schulte 1629-1653.

- 5a. Zegel: Dr.A., Huisarchief Mensinge, inv.nr. 1312**, 24 april 1629.

Wapen: verhoogd doorsneden: A een liggende rechthoek; B vijf schuinbalken; een schildzoom, beladen met acht ruiten in de richting van de zoom. Gekroonde helm. Helmtaken: een uitkomende gevleugelde draak.

- 5b. Contrazegel: ibidem.

Wapen: verhoogd doorsneden: A een liggende rechthoek; B vijf linker-schuinbalken; een schildzoom. Het schild boven vergezeld van de letters C en K.

6. Hendrick Ketel, schulte 1653-1668.

6a. Zegel: Dr.A., F.A. Nijsingh, inv.nr. 36, 28 febr. 1657.

Wapen: een dwarsbalk.

Gekroonde helm. Helmtteken: een uitkomende drakenkop met -hals.

6b. Contrazegel: ibidem.

Wapen als boven (het veld als damascering getralied). Het schild boven vergezeld van de letters H en K.

7. Thijs Ketel, schulte 1668-1681.

7a. Zegel: samengesteld uit Dr.A., Arch. Etstoel, inv.nr. 1372, 15 febr. 1669, en ibid., inv.nr. 1378, 27 dec. 1670.

Wapen: een dwarsbalk.

Gekroonde helm. Helmtteken: een uitkomende drakenkop met -hals.

7b. Contrazegel: *ibid.*, inv.nr. 1378, 27 dec. 1670.

Wapen en helmteken als boven, doch geen gekroonde helm. Het helmteken aan weerszijden vergezeld van de letters T en K.

8. Henrich van Selbach, schulte 1682-1685.

8a. Zegel: Dr.A., Huisarchief Mensinge, inv.nr. 1589 of 1339, 26 mei 1682 of 6 dec. 1684.

Wapen: gevierendeeld: I en IV een roos; II en III drie aanstotende ruiten, schuinlinks van kwartierhoek tot kwartierhoek.

Gekroonde helm. Helmteken: een vlucht, de rechtervleugel beladen met drie aanstotende ruiten schuinrechts, de linkervleugel beladen met drie aanstotende ruiten schuinlinks.

8a. Harmen Dijck, verwalterschulte 1682-1685.

Hij zegelt steeds met het zegel van de schulte en gebruikt geen eigen contrazegel.

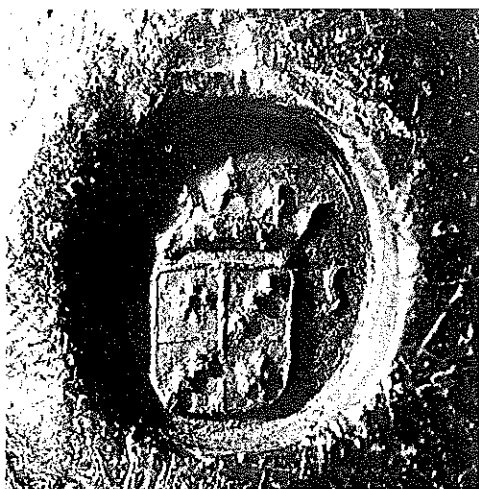
9. Steven van Selbach, schulte 1685-1715.

9a. Zegel: Dr.A., Huisarchief Mensinge, inv.nr. 1564, 15 jan. 1704.

Wapen: gevierendeeld: I en IV een roos; II en III drie aanstotende ruiten, schuinlinks van kwartierhoek tot kwartierhoek.

Gekroonde helm. Helmteken: een vlucht, de rechtervleugel beladen met drie aanstotende ruiten schuinrechts, de linkervleugel beladen met drie aanstotende ruiten schuinlinks.

9b. Contrazegel: Dr.A., Marke Anloo, inv.nr. 2, 22 maart 1685.

Wapen als voren, gedekt met een kroon. Het wapen aan weerszijden vergezeld van de letters S en S.

9c. Nieuwer contrazegel: Dr.A., Huisarchief Mensinge, inv.nr. 1508, 26 dec. 1713.

Wapen als voren, gedekt met een kroon.

9a. Harmen Dijck, verwalterschulte 1685-1708 (1715?).

Hij zegelt steeds met het zegel van de schulte en gebruikt geen eigen contrazegel.

10. Conraet Ellents, schulte 1715-1725.

10a. Zegel: R.A.G., Collectie Fransema, inv.nr. 497, 6 apr. 1718.

Wapen: een gezichtswassenaar, vergezeld van drie klaverbladen.

Gekroonde helm. Helmtaken: een gezichtswassenaar.

10a. Harmen Dijck, als verwalterschulte vermeld 1714-1719.

In die hoedanigheid geen zegels gevonden.

11. Coenraat Samuel Nijsingh, schulte 1725-1741.

11a. Zegel: Dr.A., Familiearchief Nijsingh, inv.nr. 90, 20 mei 1733.

Wapen: drie weelhaken, elk schuinrechts geplaatst, in het schildhart vergezeld van een bol.

Gekroonde helm. Helmtaken: een kroon, waarboven een uitkomende springende hond.

11a. Derk Pothoff, verwalterschulte 1725-1737.

Hij zegelt steeds met het zegel van de schulte, maar gebruikt een persoonlijk contrazegel.

11b. Contrazegel: Dr.A., Familiearchief Nijsingh, inv.nr. 90, 20 mei 1733.

Wapen: een kookpot, waarop een klimmende leeuw. Het schild gedekt door een kroon.

12. Jan Homan, schulte 1741-1761.

- 12a. Zegel: Particulier bezit.
Wapen: gedeeld: I een schoorsteen-
haal; II drie eikenbladen. Het schild
gedekt door een kroon.

- 12b. Contrazegel: Dr.A., Familiearchief
Vos, inv.nr. 16, 20 jan. 1749.
Wapen en kroon: als voren.

13. Jan Rudolf Böttichius, schulte 1761-1795.

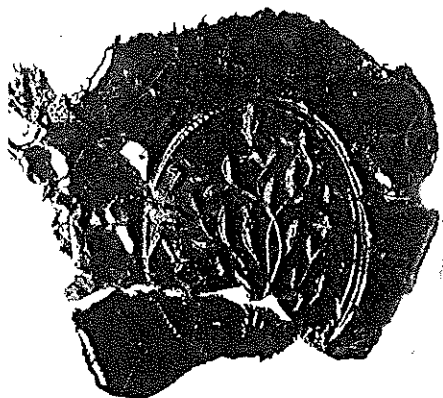

- 13a. Zegel: Dr.A., Collectie Diversen,
inv.nr. 271, 12 sept. 1761.
Wapen: een uitgerukte boomstam (of
knol?) waarop vijf uit één punt ko-
mende langgesteelde (distel?)bloe-
men.
Gekroonde helm. Helmtaken: de vijf
bloemen van het schild.

- 13b. Contrazegel: Dr.A., Familiearchief Veltman, inv.nr. 33, 26 sept. 1770. Wapen, kroon en helmteken als vo-
ren.

14. **Albert Braams**, schulte van Anloo 1795-1811, waarnemend schulte van Gieten 1798-1799.

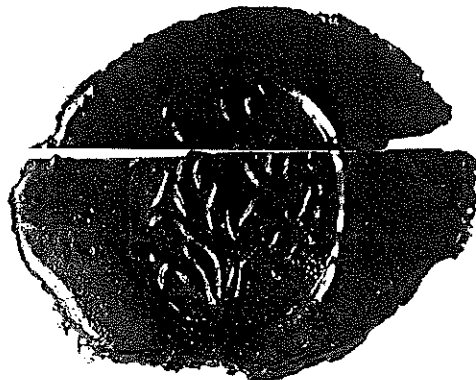

- 14a. Secreetzegel: Dr.A., O.S.A., inv.nr. 1604, 17 mei 1809.

Los op het zegel zonder schild: een braamstruik, vergezeld aan weerszijden van de letters A en B.

Het zegel is bij het openen van de brief gebroken; de foto geeft beide stukken weer samengevoegd.³⁾

15. **Jan Braams**, schulte van Gieten 1795-1798, 1799-1811.

- 15a. Secreetzegel: Dr.A., O.S.A., inv.nr. 1475, 26 jan. 1806.

Los op het zegel zonder schild: een braamstruik, vergezeld aan weerszijden van de letters J en B.

Het zegel is bij het openen van de brief gebroken; de foto geeft beide stukken weer samengevoegd.³⁾

16. **Cornelis Hilbrants**, geautoriseerd schulte van Zuidlaren 1795.

Geen zegels gevonden.

17. **Egbert Camps**, schulte van Zuidlaren 1795-1811.

- 17a. Secreetzegel: Dr.A., O.S.A., inv.nr. 1475, 30 jan. 1806.

Wapen: gedeeld: I een omgekeerd, enigszins onregelmatig pentagram; II een uitgerukte, bladvolle boom.³⁾

Schultambt Borger en Gasselte

1. **Gerrit Everts**, schulte 1602-1605.

- 1a. Zegel: G.A.G., Arch. Klerken- en fraterhuis, inv.nr. 267, 30 nov. 1604.

Wapen: boven een hoofdletter G, beneden een ligatuur, gevormd door de letters V en D.

2. Henrick Sluyter, schulte 1605-1639.

2a. Zegel: Dr.A., Huisarchief Mensinge, inv.nr. 1466, 8 okt. 1634.

Wapen: drie dierenkoppen(?).

Helmteken: een uitkomende dierenkop(?).

2b. Contrazegel: Dr.A., Huisarchief Mensinge, inv.nr. 1404, 14 maart 1621.

Wapen en helmteken als voren, het helmteken aan weerszijden vergezeld van de letters H en S.

3. Laurens Jans, schulte 1639-1655/1656.

Geen zegels gevonden.

4. Johan Laurens Lentingh, schulte 1660-1713/1717.

4a. Zegel: Dr.A., Huisarchief Mensinge, inv.nr. 1407, 12 dec. 1691.

Wapen: een gekroonde slang.

Helmteken: een gekroonde slang.

- 4b. Contrazegel: Dr.A., Huisarchief Mensinge, inv.nr. 1410, 13 mei 1712.
Wapen en helmteken als voren. Het helmteken aan weerszijden vergezeld van de letters I en L.

5. **Hendrik Buiting**, schulte 1717-1720.

- 5a. Zegel: Dr.A., Huisarchief Mensinge, inv.nr. 102*, 15 maart 1719.
Wapen: gedeeld: I een halve adelaar uitgaande van de deellijn; II drie eikels.
Gekroonde helm. Helmteken: een uitkomende adelaar.

- 5a. **Jan Steenbergen**, verwalterschulte 1717-1719.
Geen zegel gevonden.

- 5a. **Maurits Caspar Hommens**, verwalterschulte 1719-1720.
Hij zegelt met het zegel van de schulte en gebruikt geen eigen contrazegel.

6. Jan Alingh, schulte 1720-1769.

6a. Zegel: Dr.A., Familiearchief Veltman, inv.nr. 30, 30 okt. 1747.

Wapen: gevierendeeld: I en IV drie zespuntige sterren; II en III drie larixtakken paalsgewijs naast elkaar, elk met een vrucht of knopje in de top.

Gekroonde helm. Helmteken: een zespuntige ster.

6b. Contrazegel: ibidem.

Wapen als voren, met helm maar zonder helmteken. De helm boven vergezeld van de letters I A S (= Jan Alingh, Schulte).

7. Albert Alingh, schulte 1769-1810, geautoriseerd schulte 1809-1810 (samen met zijn zoon Jan, hierna).

7a. Zegel: Dr.A., Schultegerechten, inv. nr. 310.

Wapen: gevierendeeld: I en IV drie zespuntige sterren; II en III drie larixtakken paalsgewijs naast elkaar, elk met een vrucht of knopje in de top.

Gekroonde helm. Helmteken: een zespuntige ster.³⁾

8. **Jan Alingh**, geautoriseerd schulte 1809-1811 (aanvankelijk samen met zijn vader, hiervoor).

8a. Zegel: Dr.A., Schultegerechten, inv.nr. 311, 13 apr. 1810.

Wapen: gevierendeeld: I en IV drie zespuntige sterren; II en III drie latrixtakken paalsgewijs naast elkaar, elk met een vrucht of knopje in de top.

Gekroonde helm. Helmteken: een zespuntige ster.³⁾

Schultambt Gasselternijveen (1666-1759)

Vóór 1666 en na 1759 was de schulte van Borger en Gasselte tevens schulte van Gasselternijveen.

1. **Marisse Caspers**, schulte 1666-1684.
Geen zegels gevonden.
2. **Johan Hammingh**, schulte 1685-1717.

2a. Zegel: Dr.A., Familiearchief Veltman, inv.nr. 6, 24 febr. 1705.

Wapen: gedeeld: I een halve adelaar uitgaande van de deellijn; II een andreaskruis.

Helmteken: een uitkomende adelaar.

2b. Contrazegel: ibidem.

Wapen als voren. Het helmteken aan weerszijden vergezeld van de letters I en H.

3. Herman Hamminck, schulte 1717-1730.

3a. Johan Hamminck, verwalterschulte 1717-1721.

4. Jan Hamminck, schulte 1730-1759.

4a. Derk Pothoff, verwalterschulte 1730-1733.

4b. Tjitse Wittinck, verwalterschulte 1733(-1749?).

Van geen van deze (verwalter)schulten werd een zegel gevonden.

Noten

1. H.M. Luning, 'Graven in gewijde grond. Deel 2 - de grafzerken in de Rolder kerk', *De kloetschip* 4 (2001) nr. 2, 8-13, aldaar 10.
2. O. Schutte, 'Streekwapens', *Spiegel historiael* 13 (1978) 41-50, aldaar 43-44.
3. Met dank aan Lammert Leertouwer voor het fotograferen van dit zegel.